

ПРОВЕРКА НА ДЕЙСТВИЕТО НА „ЗАКОНА НА ОУКЪН” ЗА БЪЛГАРИЯ

Емил Димов

Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски”, 1700 София, emil_dimov@abv.bg

РЕЗЮМЕ. Изследването има за цел да направи опит за проверка на действието на „закона на Оукън” за условията на българската икономика през прехода към пазарна икономика. В емпиричен и теоретичен план са анализирани данните за реалния БВП и безработицата в България за периода 1990 – 2005 г. Авторът достига до извода, че е налице частична (ограничена) валидност на „закона на Оукън”, разглеждан като дълготрайна (проявяваща се с приближение) тенденция, за периода на прехода. Непълната валидност на „закона на Оукън” за страната ни се дължи на ред причини с комплексен характер от политическо, икономическо и социално естество.

VERIFICATION OF THE VALIDITY OF “OKUN'S LAW” FOR BULGARIA

Emil Dimov

University of mining and geology “St. Ivan Rilski”

ABSTRACT. The aim of the research is to make an attempt to verify the effect of “Okun's law” for the conditions of the Bulgarian economy during the transition to market economy. In empirical and theoretical plan the author has analyzed the statistic data concerning the real GDP and the unemployment in Bulgaria for the period 1990- 2005. The author has come to a conclusion that there is partial (limited) validity of “Okun's law”, considered as a lasting (revealing itself with approximation) tendency for the period of the transition. The partial validity of “Okun's law” for our country is due to a number of reasons with complex character of political, economical and social nature.

С нарастване на равновесния реален брутен вътрешен продукт безработицата намалява, и обратно - с намаляването му тя се покачва. Тази зависимост е изразена като количествено съотношение от така наречения „закон на Оукън” (Okun's Law): ако реалният БВП се увеличи с три процентни пункта спрямо предходната година, безработицата намалява с един пункт. И обратно, ако реалният БВП се намали с три процентни пункта спрямо предходната година, безработицата нараства с един пункт. До този извод Оукън достига след специално изследване върху американската икономика.

За да се поддържа безработицата на "естественото" си равнище, реалният БВП трябва винаги да е "прилепен върху маркера" на потенциалния БВП, т.е. икономиката трябва, образно казано, да бяга, стоейки на едно място. За да се "неутрализира" действието на "закона на Оукън", БВП трябва да нараства с такива темпове, с каквито расте и потенциалното съвкупно производство (потенциалният БВП). Тогава растежът на реалния БВП ще поддържа БВП в точката на равновесието и следователно ще се поддържа постоянно равнище на заетост, респективно на безработица. Затова се приема, че при ежегодното нарастване на реалния БВП с около 2.5% (за САЩ около 3%) ще се поддържа постоянен процент на безработицата.

От горните разсъждения можем да представим “закона на Оукън” така:

$$\frac{Y - Y^*}{Y^*} = -3.(U - U^*) \quad (1)$$

където: U е нормата на безработица, U* е естествената норма на безработица, Y е реалният БВП и Y* е потенциалният БВП.

“Законът на Оукън” има две страни:

- първо, необходимо е известно нарастване на реалния БВП, за да се предотврати увеличаване на процента на безработицата. Работната сила нараства всяка година и нейната производителност също нараства. Поради това е необходим годишен прираст на реалния БВП между 2.5% и 3%, за да се предотврати увеличаване на безработицата;
- втората страна на “закона на Оукън” обяснява промяната на процента на безработицата с промените в годишния прираст на реалния БВП. Ускореният прираст намалява безработицата, а спадът в неговия темп я увеличава.

Като цяло приложимостта на “закона на Оукън” за България може да се определи след разглеждане на данните за БВП и за равнището на безработица.

Динамиката на БВП и на нормата на безработица за периода 1990-2005 година са онагледени в таблица 1.

От таблицата ясно се вижда, че само за 2004 г. имаме съотношение между БВП и безработицата равно приблизително на 3:1. За други години се наблюдава съответствие само в посоката на изменение на БВП и на безработицата: за 1994 и 1995 г. имаме ръст на БВП и намаление на безработицата, а за 1993 и 1997 г. - намаление на БВП и увеличаване на безработицата. За други години зависимостта между БВП и безработицата е противоположна на онази, която следва от закона: например през 1996 г. производството рязко спада, а безработицата вместо осезаемо да се увеличи, леко намалява. Това се дължи на факта, че има скрита безработица и нерегистрирани в бюрата по труда безработни. Не е възможно да съществува значителен спад в производството с минимални изменения в равнището на безработицата.

През 1999 и 2000 г. производството (измерено чрез БВП) се увеличава; безработицата също се увеличава, вместо да намалява. През 2001 и 2002 г. производството продължава да расте, но безработицата остава на приблизително едно и също равнище.

Заключението е, че за България – за разглеждания период – данните не потвърждават валидността на “закона на Оукън” за зависимостта между изменението на реалния БВП и на безработицата, разглеждани година по година.

Може да се даде и друго тълкувание на “закона на Оукън”: според него най-високото равнище на безработица съвпада с времето, когато реалния БВП се намира в положение на най-голям разрыв с потенциалния БВП, като на всеки 3 процента намаление на реалния БВП спрямо потенциалната му

Таблица 1.

Динамика на БВП и на безработицата в България (1990 – 2005 г.)

Година	Растеж на реалния БВП спрямо предходната година в %	Ср.год. норма на безработица в %	Прираст на нормата на безработица при база предходна година	БВП/безработица
1	2	3	4	5=2:4
1990	-9.1	1.50	-	-
1991	-8.4	10.20	8.70	0.97
1992	-7.3	13.23	3.03	2.41
1993	-1.5	15.84	2.61	0.57
1994	1.8	14.05	-1.79	1.01
1995	2.9	11.37	-2.68	1.08
1996	-9.4	11.05	-0.32	29.38
1997	-5.6	14.04	2.99	2.34
1998	4.0	12.20	-1.84	1.90
1999	2.3	13.78	1.58	1.46
2000	5.4	18.10	4.32	1.25
2001	4.1	17.51	-0.59	6.95
2002	4.9	17.37	-0.14	34.29
2003	4.5	14.30	-3.07	1.16
2004	5.7	12.67	-1.63	3.50
2005	5.5	11.46	-1.21	4.55

Източник: Статистически справочник на НСИ за съответните години

величина безработицата нараства с 1%. Ако например след съвпадение на реалния БВП с потенциалната му величина, при което е съществувало “естествено” равнище на безработица от 5%, реалния БВП се намали с 15% и спадне до 85% от потенциалния, безработицата ще се увеличи с 5% и ще достигне равнище от 10%. Доколкото се колебае “естественото” равнище, дотолкова се колебае и съвкупното равнище, т.е. вместо (примерно) 10% то може да бъде 9% или 12%.

Данните в Таблица 2 показват, че за периода 1991-2000 г. като цяло има приблизително проявление на констатираната от Оукън зависимост между реалния темп на изменение на БВП и измененията в нормата на безработица.

Ако поставим конкретно въпроса за валидността на “закона на Оукън” за 2005 г., то можем да разсъждаваме приблизително така: ако приемем, че потенциалният БВП или потенциалното съвкупно производство в България на този етап възлизат на около 46 млрд. лева, и през 2005 г.

сме произвели приблизително 40 млрд. лв. реален БВП (по цени от 1989 г.), то ние сме произвели приблизително около 13% по-малко и имаме около 11% норма на безработица.

Би могло да се приеме, че е налице частична (ограничена) валидност на “закона на Оукън”, разглеждан като дълготрайна (проявяваща се с приближение) тенденция, за периода на прехода. Непълната валидност на “закона на Оукън” за страната ни се дължи на ред причини с комплексен характер от политическо, икономическо и социално естество.

Това ни дава основание да заключим, че макар отношението към този закон да не е еднозначно, той има трайно място в анализа на проблемите на заетостта, безработицата, инфлацията, цикличността и изобщо на икономическата нестабилност, както и в обосноваването и оценката на антицикличната и антиинфлационната макроикономическа политика на държавата.

Таблица 2.

Реален БВП и безработица в България (1989 – 2005 г.)

Година	Реален БВП (млн. лв. по цени от 1989г.)	Намаление спрямо 1989 г.	Безработица в хил. души към 31.12 на съответната година	Норма на безработица в %	Изменение в нормата на безработица	“Законът на Оукън”
1	2	3	4	5	6	7 = 3 : 5
1989	39579	100.0	20.0	0.5	-	-
1990	35977	9.0	65.1	1.7	+ 1.2	5.3
1991	32955	16.7	419.1	11.0	+ 9.3	1.5
1992	30549	22.8	576.9	15.1	+ 4.1	1.5
1993	30091	24.0	626.1	16.4	+ 1.3	1.5
1994	30633	22.6	488.4	12.8	- 3.6	1.8
1995	31521	20.4	423.8	11.1	- 1.7	1.8
1996	28338	28.4	478.8	12.5	+ 1.4	2.3
1997	26354	33.4	523.5	13.7	+ 1.2	2.4
1998	27276	31.1	465.2	12.2	- 1.5	2.6
1999	27931	29.4	610.6	16.0	+ 3.8	1.9
2000	29551	25.3	682.8	18.0	+ 2.0	1.4
2001	31468	20.5	662.3	17.3	- 0.7	1.2
2002	32996	16.6	602.5	16.3	- 1.0	1.0
2003	34528	12.8	500.7	13.5	- 2.8	1.0
2004	37160	6.1	450.6	12.2	- 1.3	0.5
2005	39650	0.0	397.3	10.7	- 1.5	-

Източник: Статистически справочник на НСИ за съответните години

Препоръчана за публикуване от Редакционна колегия